

Голіков І.В., к.т.н., доцент, здобувач, Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СТРУКТУРА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

Abstract. The economic activity of transport industry based on different transport services which are functioning differently than in other industries: the transport enterprises don't create any production; there is no way to accumulate the transport services in any storage; the provision of services happening outside of the transport enterprise; servicing occurs in different natural conditions. The economic activities in transport can be investigated through transport functioning which requires management, intermediation and government regulation. The economic activities in the transport industry are managed by the Classification of Economic Activities. The economic activities condition depends on the rail, water, road, air, urban and pipeline transport activity. The article shows the place of economic activity in the governance structure of the transport sector.

Key words: economic activities, transport activities, transport, management structure.

Постановка проблеми. Існування та розвиток транспортної галузі на засадах економічної безпеки неможливі без її економічної діяльності. Водночас економічна діяльність формується під впливом особливостей надання транспортних послуг та повинна бути структурованою і керованою. Визначення місця економічної діяльності у структурі управління транспортною галуззю є необхідною вимогою для забезпечення керованості діяльності таких видів транспорту як: залізничний, водний, автомобільний, авіаційний, міський та трубопровідний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідну роль у формуванні теоретичних та практичних основ управління економічною діяльністю транспортної галузі відіграли праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів таких, як: Д. Бауерсокс, Ю.Ю. Буренніков, Е.Ф. Демський, Н. Ващенко, І.Н. Лавриков, О.А. Липинська, Н.Ф. Лопатина, Ф. Шульженко та ін. Проте, у результаті вивчення досліджень зазначених авторів встановлено, що на сучасному етапі немає чіткого визначення місця економічної діяльності у структурі управління транспортною галуззю, що є необхідною вимогою для забезпечення керованості діяльності транспорту. Тому потрібна розробка теоретичних основ, які б дозволили сформулювати систему управління економічною діяльністю транспортної галузі.

Мета роботи полягає у розробці структури системи управління економічною діяльністю транспортної галузі.

Виклад основного матеріалу. Управління економічною діяльністю транспортної галузі відбувається згідно закону України “Про транспорт”¹, де зазначено, що транспорт є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва і покликаний задовольняти потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях.

Основою економічної діяльності транспортної галузі є послуги, які формують систему ринку транспортних послуг, яка має вигляд:

- система ринку складається з елементів: виробників транспортних послуг, клієнтів, постачальників, посередників, держави (регулювання ринку) та ін.;
- елементи системи ринку взаємопов'язані і взаємозалежні, оскільки система зв'язків знаходиться в постійному динамічному русі. Основні групи зв'язків: матеріальні (поставки матеріальних ресурсів і техніки); фінансові (операції з грошовими ресурсами); комерційні (продаж послуг); інформаційні (передача відомостей, обмін даними);
- система ринку має складну структуру, де учасники ринку якісно різноманітні;
- система ринку проявляє основні властивості систем: прямого і зворотного зв'язку, стабільності, адаптації, самоорганізації, ієрархічності, різноманітності, нестационарності.

¹ Закон України про транспорт. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр>>.

У цілому ринок транспортних послуг можливо визначити як систему з вбудованим організаційним механізмом управління економічною діяльністю транспортної галузі². За допомогою такого управління формуються відносини обміну між покупцями (клієнтами) і продавцями (виробниками та посередниками у продажу) транспортних послуг. Задоволення потреб держави і суспільства в послугах, що надаються, регулюється за допомогою економічних інструментів. Таким чином управління економічною діяльністю транспортної галузі необхідно для розподілу обмежених ресурсів галузі і вироблених послуг з найбільшою економічною ефективністю.

Управління економічною діяльністю транспортної галузі України враховує функціонування транспорту: загального користування (залізничний, морський, річковий, автомобільний і авіаційний, а також міський електротранспорт, у тому числі метрополітен); промислового залізничного; відомчого; трубопровідного; шляхів сполучення загального користування, а також транспортну інфраструктуру. Склад єдиної транспортної системи України наведено на рис. 1.

Для дослідження економічної діяльності транспортної галузі³ необхідно розуміння транспортної діяльності. До основних видів транспортної діяльності відносяться^{4,5}: транспортування, управлінська діяльність в галузі транспорту, посередницька та режимоутворююча діяльність.

Результатом будь-якої економічної діяльності є продукт⁶. Продукція транспорту має особливості, порівняно з продукцією інших галузей національної економіки (рис. 2).

Транспортування (від англ. Transportation) – процес переміщення людей, вантажів, сигналів та інформації з одного місця в інше^{7,8}. В логістиці транспортування розглядається як процес переміщення людей та вантажів, або перевезення. Розглядають транспортування технологічне (внутрішнє) та зовнішнє⁹. Також, для опису процесу переміщення використовується термін перевезення, перевізник¹⁰. Розрізняють внутрішнє^{7,8,10} (відбувається впродовж виробництва, складування) та зовнішнє^{7,8,10} (між контрагентами, віддаленими підрозділами підприємства) переміщення товарів.

Транспортна діяльність – це діяльність, яка безпосередньо пов'язана з транспортуванням (перевезенням і буксируванням вантажів та перевезенням пасажирів)^{7,8,11}. Вона є видом господарської діяльності¹².

Управлінська діяльність у транспорті, на думку Н.Ф. Лопатіної¹³, Е.Ф. Демського¹⁴ та Н. Ващенко¹⁵ складається з державного управління Єдиною транспортною системою та оперативного господарського управління. Крім того, у транспортній діяльності необхідно враховувати посередницьку та режимоутворюючу діяльність.

Більш повне описання основних понять транспортної діяльності наведено на рис. 3.

Економічна діяльність - це процес, коли матеріальні цінності, основні засоби, праця, технології поєднуються для виробництва готової продукції (товарів, послуг).

² Лавриков, И.Н., Н.В., Пеньшин (2011) *Экономика автомобильного транспорта*: учебное пособие под науч. ред. И.А. Минакова. Тамбов: Изд-во ГОУ ВПО ТГТУ, Тамбов, 116.

³ Буренніков, Ю.Ю. (2014) Аналіз результативності економічної діяльності транспортної галузі на регіональному рівні. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Сер.: Технічні науки, 2, 64-70.

⁴ *Цивільний кодекс України, Ст. 908 Загальні положення про перевезення (ЦКУ)*. Науково-практичний коментар <<http://uazakon.ru/ukr/tsku/908/default.htm>>.

⁵ Закон України про транспорт <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр>>.

⁶ Буренніков, Ю.Ю. (2014) Аналіз результативності економічної діяльності транспортної галузі на регіональному рівні. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Сер.: Технічні науки, 2, 64-70.

⁷ *Загальні положення про перевезення (Стаття 908). Цивільний кодекс України (ЦКУ)*. Науково-практичний коментар <<http://uazakon.ru/ukr/tsku/908/default.htm>>.

⁸ Закон України про транспорт <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр>>.

⁹ Бауерсокс Д., Клосс Д. (2006) *Логистика: интегрированная цепь поставок*. М.: Олимп-Бизнес, 640.

¹⁰ Липинська О.А., Боняр, С.М. (2010) Інституційна складова використання транспортного потенціалу України // *Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка"*. Днепропетровськ.: ДДАУ, 8 <<http://www.economy.pauka.com.ua/?op=1&z=286>>.

¹¹ Шульженко Ф. П., Гайдунін, О.О., Кундрік, Р.С. (2005) *Транспортне право*: навч. посібник. К.: КНЕУ, 244.

¹² *Господарський кодекс України, ст. 3. "Господарська діяльність та господарські відносини"*. <<http://jurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/016/3.php>>.

¹³ Лопатина, Н.Ф. (1988) *Единая транспортная система (хозяйственно-правовые аспекты)*. М.: Наука, 160.

¹⁴ Демський, Е.Ф., Гіжевський, В.К., Демський, С.Е., Мілашевич, А.В. (2002). *Транспортне право України*: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 416.

¹⁵ Ващенко, Н. Кублій, А. *Структурні особливості розвитку транспортної системи України (2005) Підприємство, господарство і право*, 6, 148–150.

Склад єдиної транспортної системи України

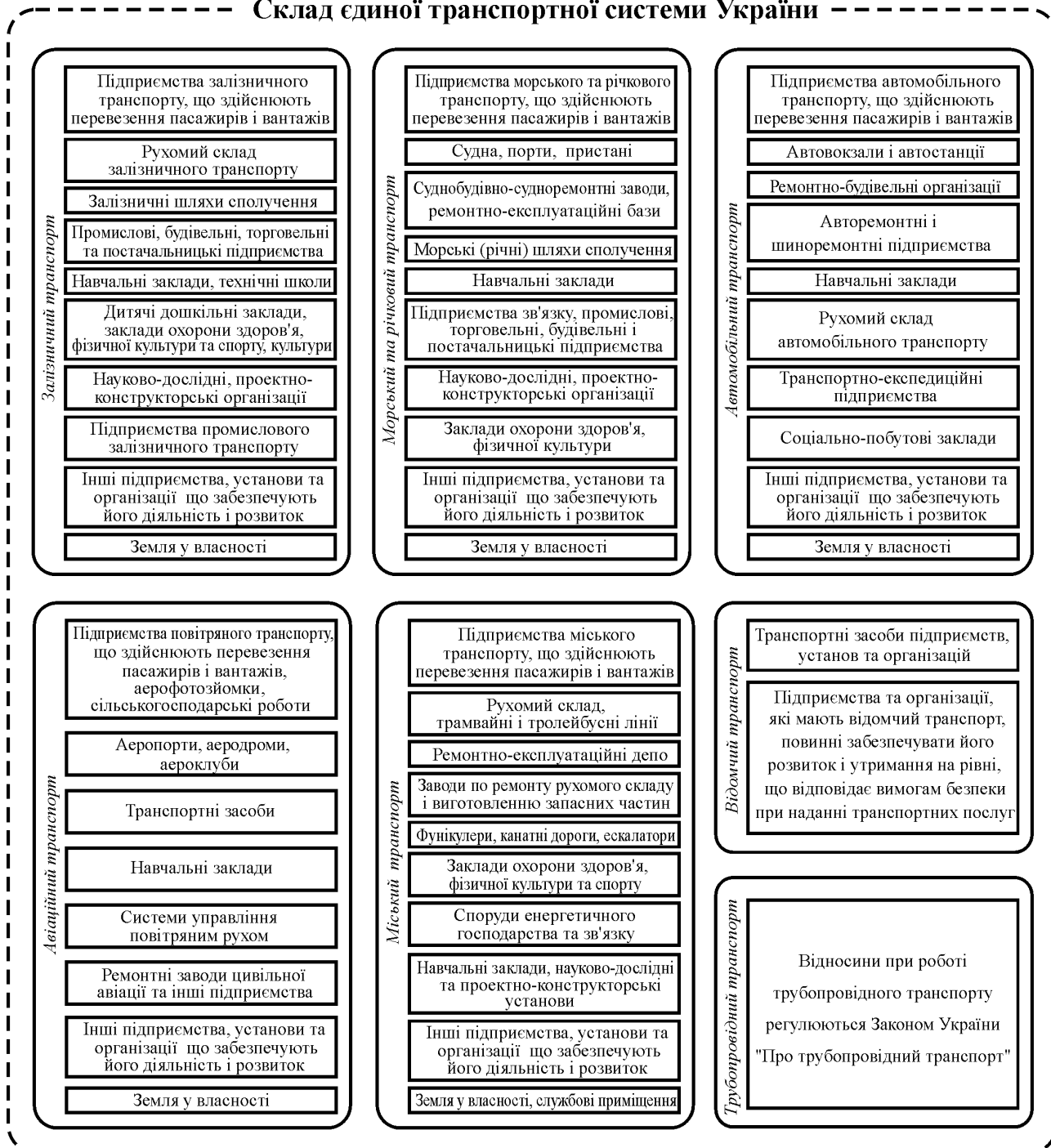

Рис. 1. Склад єдиної транспортної системи України (узагальнено автором)

¹⁶Вона характеризується витратами на виробництво, процесами^{17, 18}, які відбуваються на виробництві та випуском готової продукції. Згідно наказу державного комітету статистики України від 14 грудня 2006 р. № 607 "Про затвердження Методологічних положень щодо визначення основного виду економічної діяльності підприємства"¹⁷ є основна, другорядна та допоміжна економічна діяльність.

¹⁶ Наказ державного комітету України з питань технічного регулювання від 11.10.2010 р. №457 "Національний класифікатор України".

¹⁷ Наказ державного комітету статистики України від 14 грудня 2006 року № 607 про затвердження методологічних положень щодо визначення основного виду економічної діяльності підприємства http://www.consult.kharkov.ua/?page=docs_show&docs_id=1164.

¹⁸ Методологічні основи та пояснення до позицій "Класифікації видів економічної діяльності". Державна служба статистики України. К: ДССУ, 2011, 49.

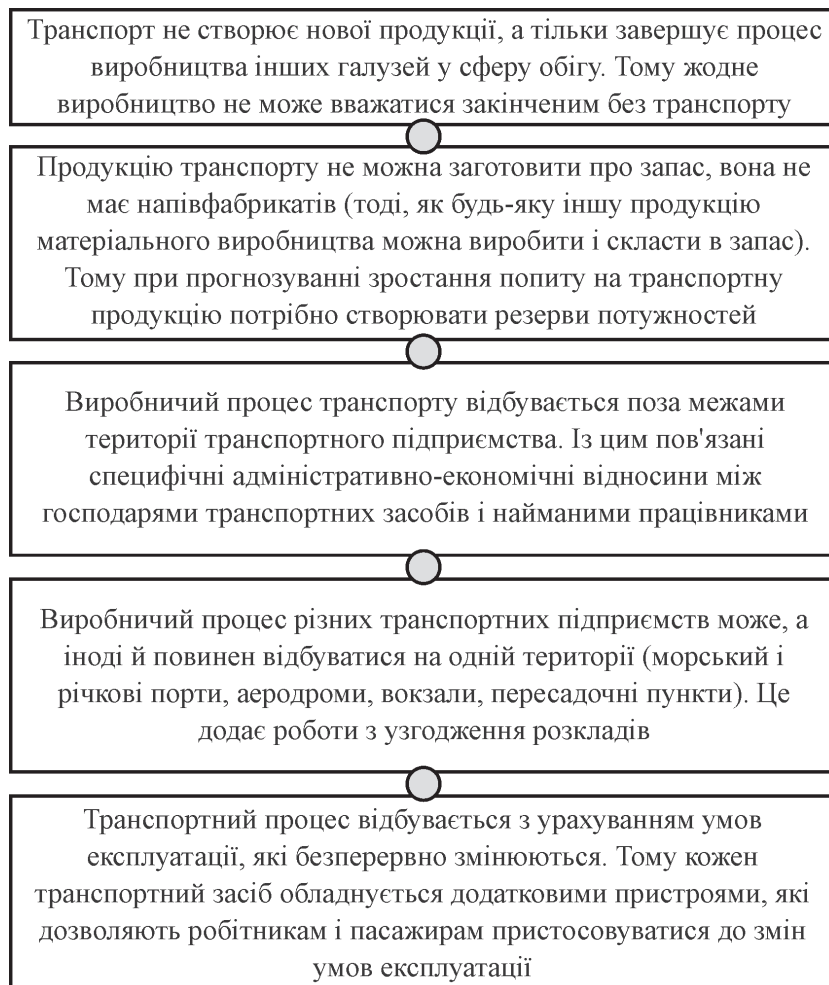

Рис. 2. Особливості економічної діяльності на транспорті

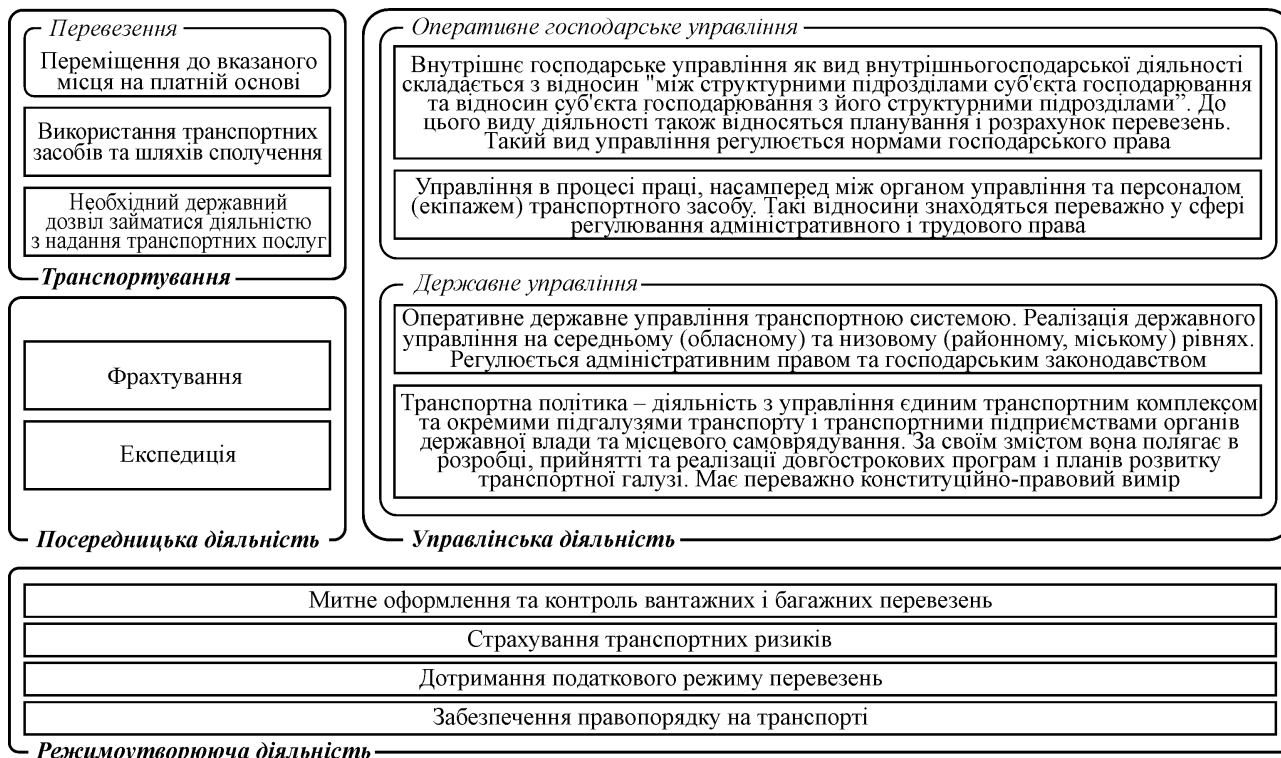

Рис. 3. Особливості управління транспортною діяльністю

Для розкриття видів економічної діяльності слід використовувати національний класифікатор України “Класифікація видів економічної діяльності” (далі КВЕД, набув чинності з 01.01.2012 р.), який був затверджений наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 11.10.2010 р. № 457¹⁹,²⁰. КВЕД призначений для класифікації суб’єктів господарювання та видів їх економічної діяльності.

Згідно КВЕД-2010, секції Н “Транспорт, складське господарство, поштова та кур’єрська діяльність” економічну діяльність транспортної галузі складають такі види транспорту: наземний і трубопровідний (розділ 49), водний (розділ 50), авіаційний (розділ 51), складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту (розділ 52), поштова та кур’єрська діяльність (розділ 53). Таким чином, економічна діяльність у транспортній галузі є акумуляційним показником від економічної діяльності видів транспорту: залізничного, водного (морського та річкового), автомобільного, авіаційного, міського, трубопровідного (рис. 4).

Місце системи управління економічною діяльністю у структурі управління транспортною галуззю наведена на рис. 5.

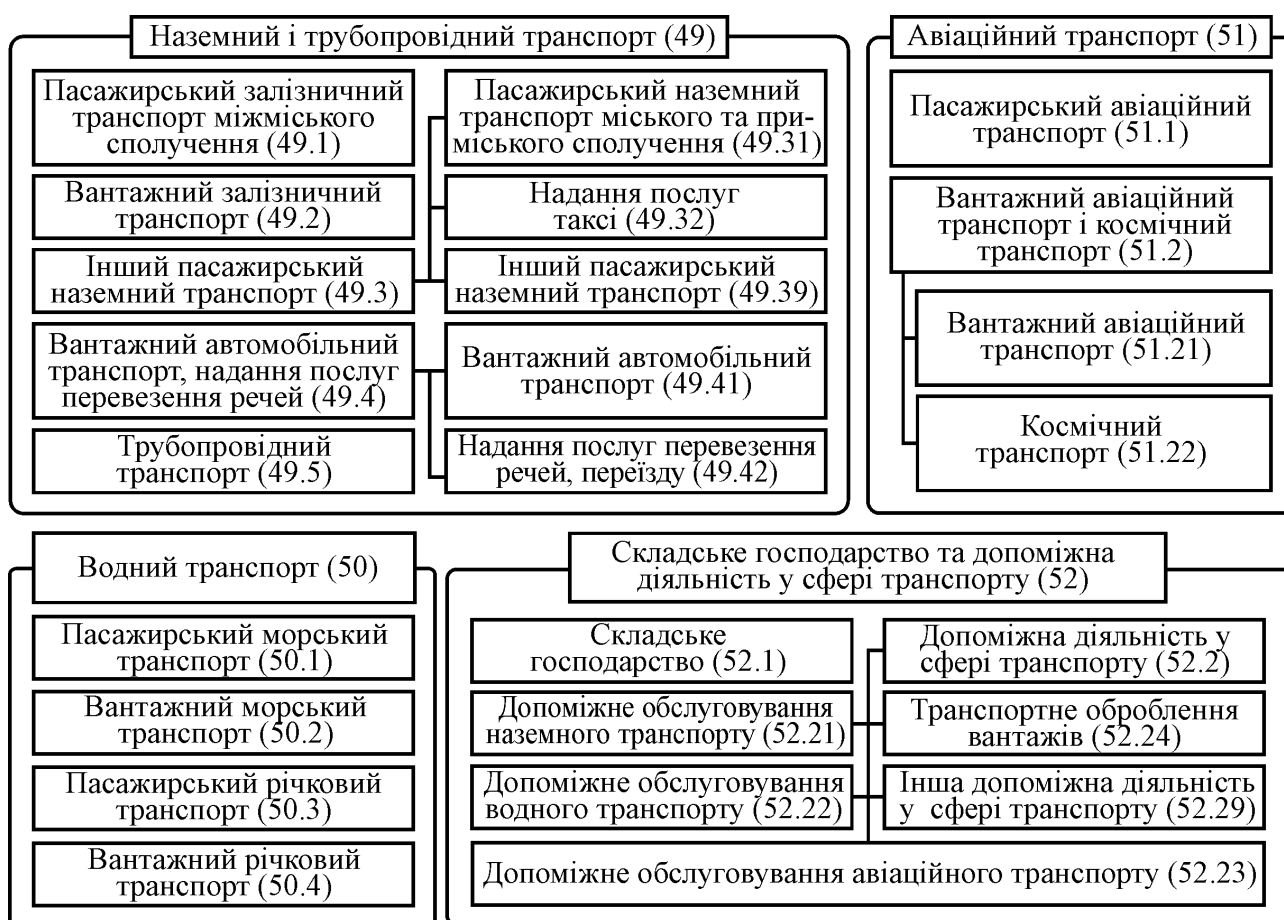

Рис. 4. Система управління економічною діяльністю транспортної галузі згідно класифікатору видів економічної діяльності України

¹⁹ Наказ державного комітету України з питань технічного регулювання від 11.10.2010 р. №457 “Національний класифікатор України”.

²⁰ Класифікація видів економічної діяльності КВЕД ДК 009:2010: Секція Н “Транспорт, складське господарство, поштова та кур’єрська діяльність” <http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/SECT/KVED10_H.html та <http://evrovektor.com/kved/2010>>.

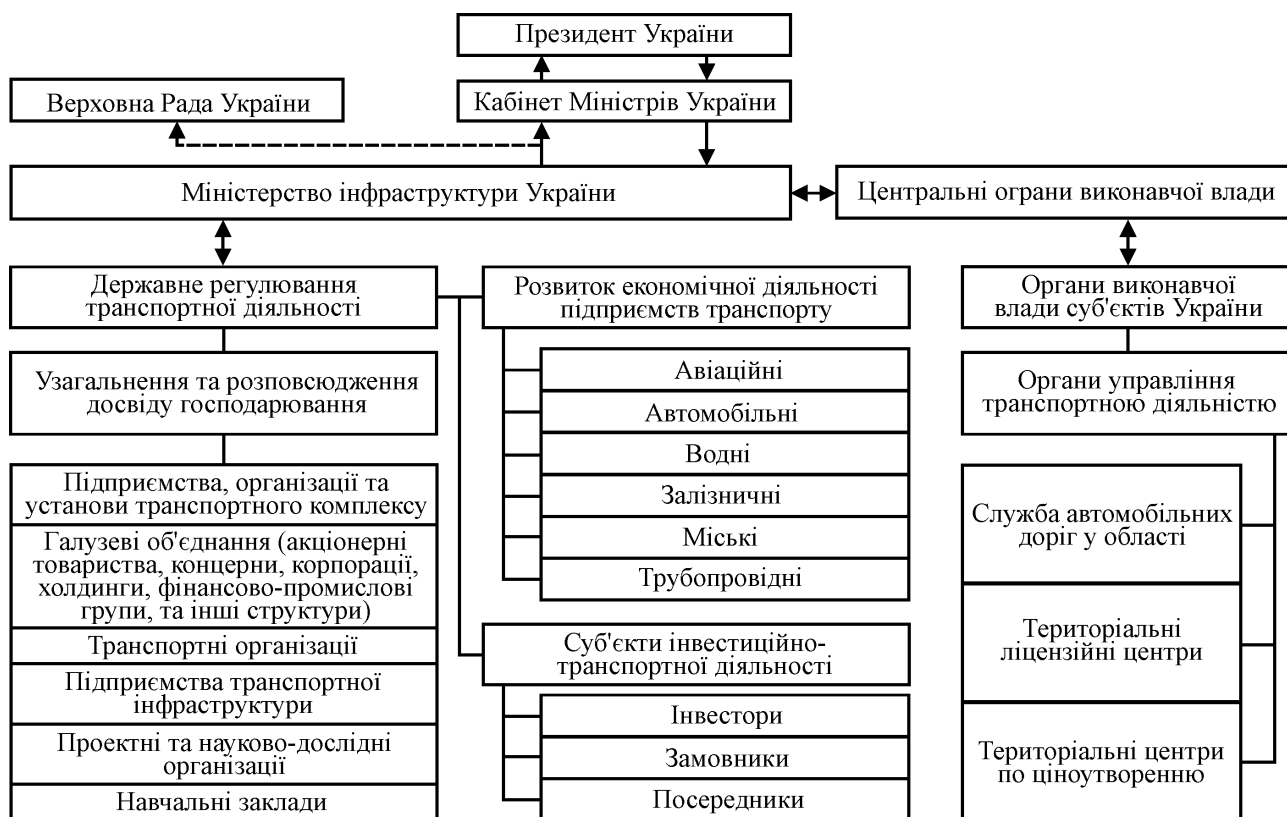

Рис. 5. Місце системи управління економічною діяльністю у структурі управління транспортною галуззю

В результаті проведеного дослідження зроблені наступні **висновки**: Економічна діяльність транспортної галузі в Україні регулюється законом України “Про транспорт” та національним класифікатором України з “Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД)”. КВЕД виділяє такі види економічної діяльності на транспорті: наземний і трубопровідний, авіаційний, водний, складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту. Основою економічної діяльності транспортної галузі є послуги, які є частиною транспортної діяльності, до основних видів якої відносяться: транспортування, управлінська діяльність в галузі транспорту, посередницька та режимоутворююча діяльність. Продукція транспорту має особливості, порівняно з продукцією інших галузей національної економіки.

Економічна діяльність у транспортній галузі є акумуляційним показником від економічної діяльності видів транспорту: залізничного, водного (морського та річкового), автомобільного, авіаційного, міського, трубопровідного. Економічну діяльність потрібно враховувати в системі управління транспортною галуззю.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методів та моделей забезпечення економічної безпеки транспортної галузі з урахуванням наведеної структури системи управління її економічної діяльності.

References

1. Bauersoks, D., & Closs, D. (2006). Logistyka: yntehryrovannaya tsep' postavok [Logistics: the integrated supply chain]. Moscow: Olympus Business [in Russian].
2. Burennikov, Y. (2014). Analiz rezul'tatyvnosti ekonomichnoyi diyal'nosti transportnoyi haluzi na rehional'nomu rivni [Analysis of the transport industry economic impact at regional level]. Visnyk Zhytomyr's'koho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu - Journal of Zhytomyr State Technological University - Journal of Zhytomyr State Technological University. Series.: Technical science, 2, 64-70 [in Ukraine].

3. Dems'kyy, E.F., Hizhevs'kyy, V.K., & Dems'kyy, S.E., Milashevych, A.V. (2002). *Transportne pravo Ukrainy: navch. posib.* [Transport Law Ukraine: teach. guidance]. Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukraine].
4. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy. (2011). *Metodolohichni osnovy ta poyasnennya do pozytsiy "Klasyfikatsiyi vydiv ekonomichnoyi diyal'nosti"*. [Methodological bases and explanations of position "Classification of Economic Activities"], Kyiv: DSSU.
5. *Hospodars'kyy kodeks Ukrainy, st. 3. "Hospodars'ka diyal'nist' ta hospodars'ki vidnosyny"* [Commercial Code of Ukraine "Economic activity and economic relations", art. 3.]. (Verhovna Rada Ukrainy [The Verkhovna Rada of Ukraine]). <<http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/016/3.php>> (2015, Травень, 10).
6. *Klasyfikatsiya vydiv ekonomichnoyi diyal'nosti KVED DK 009:2010: Sektsiya H "Transport, sklads'ke hospodarstvo, poshtova ta kur'yers'ka diyal'nist' "*. Ofitsiyyny sayt derzhavnnoi statystryky Ukrainy. [Classification of Economic Activities (KVED) DK 009:2010 Section N "Transport, storage, postal and courier activities" (2010). Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. <http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/SECT/KVED10_H.html> (2015, Травень, 10).
7. Lavrikov, I.N., & Pen'shyn, N. V. (2011). *Ekonomika avtomobil'noho transporta: uchebnoe posobye.* [The economy of road transport: a tutorial]. Tambov: HOU VPO THTU [in Russian].
8. Lopatyna N.F. (1988). *Edynaya transportnaya systema (khozyaystvenno-pravovse aspekti)* [Integrated transport system (economic and legal aspects)]. Moscow: Nauka [in Russian].
9. Lypyn's'ka O.A. (2010). *Instytutsiyna skladova vykorystannya transportnoho potentsialu Ukrainy* [The institutional component using the transport potential of Ukraine]. *Elektronne naukove fakhove vydannya "Efektyvna ekonomika"* - Electronic scientific specialized edition of "Efficient economy", 8. <<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=286>> (2015, Травень, 10).
10. *Nakaz derzhavnoho komitetu Ukrainy z pytan' tekhnichnoho rehulyuvannya vid 11.10.2010 № 457 "Natsional'nyy klasyfikator Ukrainy"* [State Committee of Ukraine for Technical Regulation from 11.10.2010 №457 "National Classifier of Ukraine"] (2010, 11 October). <<http://legal.com.ua/document/kodeks/0CH56CH42457609-10.html>> (2015, Травень, 10).
11. *Nakaz derzhavnoho komitetu statystryky Ukrainy vid 14 hrudnya 2006 roku № 607 "Pro zatverdzhennya Metodolohichnykh polozhen' shchodo vyznachennya osnovnoho vydu ekonomichnoyi diyal'nosti pidpryyemstva"* [The Decree of State Statistics Committee of Ukraine from December 14, 2006 № 607 "About approval of methodological guidelines for the definition of the main enterprise economic activity"]. (2006, 14 December). <http://www.consult.kharkov.ua/?page=docs_show&docs_id=1164> (2015, Травень, 10).
12. Shul'zhenko, F.P., Haydulyn, O.O., & Kundryk, R.S. (2005). *Transportne pravo Ukrainy: navch. posib.* [Transport Law Ukraine: teach. guidance]. Kyiv: KNEU. [in Ukraine].
13. *Tsyvil'nyy kodeks Ukrainy, Stattya 908 "Zahal'ni polozhennya pro perevezennya"*. *Naukovo-praktychnyy komentar* [The Civil Code of Ukraine, Article 908 "Terms of carriage". Scientific and practical comment] (Verhovna Rada Ukrainy [The Verkhovna Rada of Ukraine]). <<http://uazakon.ru/ukr/tsku/908/default.htm>> (2015, Травень, 10).
14. Vashchenko, N., & Kubliy, A. (2005). *Strukturni osoblyvosti rozvytku transportnoyi systemy Ukrainy* [Structural features of Ukraine's transport system]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo - Business, Economy and Law*, 6, 148-150. [in Ukraine].
15. *Zakon Ukrainy "Pro transport"* [The Law "About transport"]. (Verhovna Rada Ukrainy [The Verkhovna Rada of Ukraine]) *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр>> (2015, Травень, 10).